

Bijlage VMBO-GL en TL
2019

tijdvak 1

Nederlands CSE GL en TL

Tekstboekje

Advies: laat kind met zakmes spelen

(1) “Niet rennen, Daantje! Niet rennen!” In de speeltuin in het Utrechtse Máximapark krijgt een moeder haar zoontje van zes niet mee naar huis.

5 Op zijn sokken rent hij terug naar het speeltoestel, maar onderweg struikelt hij en barst in huilen uit. “Ik zei toch, niet rennen!”

(2) Veel ouders zijn van nature

10 voorzichtig, maar als je als ouder te vaak ‘pas op’ roept, leert een kind niet om zelf op te letten. Dat is de boodschap van VeiligheidNL, het expertisecentrum dat vrijdag een
15 campagne lanceerde om risicovol spelen van kinderen te bevorderen. Ga risico’s niet uit de weg, geeft het instituut aan. Laat je kind een keer
20 een fikkie stoken, met een zakmes spelen of van een berg af fietsen.

(3) Mariette, de moeder van Daantje, die niet met haar achternaam in de krant wil, kan zich niet vinden in het advies. “Ik verlies Daantje niet snel
25 uit het oog, maar heel beschermend ben ik volgens mij ook niet. Als moeder weet je gewoon wat het beste voor je kinderen is. En dat is niet kinderen in bomen laten klimmen
30 en met een zakmes laten spelen”, zegt ze terwijl ze haar zoontje troost en het zand van zijn broek afklopt. En weg is ie weer.

(4) Dat juist een organisatie die we
35 kennen van adviezen over meubelbeschermerhoekjes, antislipmatjes en stopcontactbeveiliging het riskante spelen wil stimuleren, is enigszins verrassend. Het is toch geen
40 1 aprilgrap? “Nee hoor”, lacht Saskia Kloet van VeiligheidNL. “Een aantal van onze adviezen in het verleden

ging misschien te ver. Wij zijn als organisatie de laatste jaren

45 opgeschoven van vooral het beschermen van kinderen, naar het stimuleren van hun vaardigheden, zodat ze met risico’s om kunnen gaan.”

50 (5) Je hebt risico én je hebt gevaar. “Bij risico’s moet je je kinderen begeleiden, anders gaan ze het nooit leren. En voor gevaar moet je ze behoeden”, aldus Kloet. VeiligheidNL
55 komt nu met de campagne omdat het voorjaar is aangebroken en er weer meer buiten gespeeld gaat worden.

(6) VeiligheidNL heeft de laatste jaren meerdere adviezen aangepast, 60 ingetrokken of afgezwakt. “Zo zeiden we eerst: niet stappen en skaten bij nat weer. Dat advies is geschrapt. En meerdere kinderen op een trampoline raden we ook niet langer af. Let
65 alleen op als er kleintjes bij zijn”, aldus Kloet.

(7) Internationaal wetenschappelijk onderzoek toont aan dat riskant spelen goed is voor de ontwikkeling van
70 kinderen. Daardoor leren ze risico’s inschatten, worden ze zelfredzaam en bouwen ze zelfvertrouwen op.

(8) De meeste ouders die vrijdag in de Bosspeeltuin aanwezig zijn, laten
75 de kinderen spelen zonder zich er al te veel mee te bemoeien. “Dat doe ik thuis ook niet”, zegt Marijn Hoogland, terwijl haar dochter Puck (5) omhoog klautert en op haar schouders gaat
80 zitten. Even verderop rent haar zoon Giel (7) met vriendje Sep (6) tussen de speeltoestellen door. Giel vertelt dat hij heel erg van buiten spelen houdt. Wat hij het liefst doet?

85 “Klimmen! En hutten bouwen! En op de surfplank in het water! Van mama mag hij alles doen wat hij wil”, zegt hij, terwijl hij vragend zijn moeder aankijkt.

90 **(9)** “Voor die surfplank is het nu nog te koud”, zegt Hoogland, die met haar gezin langs een waterweg woont. Normaal heeft ze geen omkijken naar de kinderen. Ook niet als ze langs het water spelen. “Ze hebben hun zwemdiploma’s, dus waarom niet? En ze vallen soms tijdens het spelen, maar dat hoort erbij. Als het echt fout gaat, dan weten ze me wel te vinden.” Ze vindt het veel belangrijker dat haar kinderen veel buiten spelen en dingen leren. “Anders zitten ze maar op de iPad.”

105 **(10)** “Risico’s vermijden is schadelijk en pech hoort erbij”, zegt ook Ira Helsloot, bijzonder hoogleraar Besturen van Veiligheid aan de Radboud Universiteit. “Je kunt uit een boom vallen en zelfs om het leven komen. Dat is natuurlijk dramatisch. Maar je kunt niet zeggen dat je nooit meer in een boom mag klimmen.”

115 **(11)** Hij noemt het onvermijdelijk dat organisaties voor veiligheid tot de conclusie komen dat het negatieve effect van al die veiligheidsmaatregelen groter is dan de positieve effecten. “De gemiddelde Nederlander is al zover. Nu politici nog.”

Hij neemt het recente treinongeval bij Harlingen als voorbeeld. “Na zo’n ongeluk wordt meteen opgeroepen om halfbewaakte spoorwegovergangen aan te pakken. Dan ben je een klein risico aan het oplossen met een grote berg geld. Dat moet je niet willen.”

125 **(12)** Bij het restaurant tegenover de speelplaats trakteren opa Ben en oma Els Bottram hun kleinkinderen Mees (5) en Jip (3) op limonade. Die drinken ze zo snel mogelijk op om weer te kunnen spelen. Vooral Mees houdt van buiten spelen, hij vindt klimmen in de touwen het leukst. “Dat vond ik vroeger ook fantastisch”, zegt opa Ben. Hij groeide op een boerderij op en klom in bomen om ekster-eieren te stelen. “Dat mag nu ook niet meer”, zegt hij met een glimlach.

130 **(13)** Oma Els vult hem aan: “Het is drukker geworden overal. Bijna niemand groeit meer op met veel natuur om zich heen. Daardoor is het gevaarlijker geworden.” Opa Ben knikt. “En niemand heeft een boom in zijn tuin staan, laat staan een goede klimboom.” Of ze hun kleinkind nu zomaar buiten zouden laten klimmen? Na wat twijfel zeggen ze allebei: “Nee.”

145 **(14)** Hun dochter Saartje – die naast hen zit – mocht dat vroeger wel. Al mocht zij ook al minder dan haar ouders. “Ik weet dat veel ouders te beschermend zijn geworden.”

*naar een artikel van
Bas Tooms en Marije Willems,
NRC Handelsblad, 1 april 2017*

Een goed lijstje geeft het brein rust

(1) De slechtste reclameslogans, de bizarste sportblunders, de leukste spaghetti-etende katten. December is traditiegetrouw de maand van de
5 lijstjes, waarin we terugblikken op het voorbije jaar en een onverbiddelijke streep trekken tussen winnaars en verliezers. Waarom doen we dat toch zo graag?

10 (2) De een laat de parade schouderophalend aan zich voorbijgaan, de ander vindt het geweldig. De Italiaanse filosoof en schrijver Umberto Eco viel in de laatste categorie. Naar
15 een onbewoond eiland zou hij liever het telefoonboek meenemen dan iets van Shakespeare, vertelde hij eens. “Achter elke naam gaat een verhaal schuil. Een boek van Shakespeare
20 vertelt er maar één.”

(3) Eco was zó dol op lijsten dat hij er een boek over schreef: ‘De betovering van lijsten’. De menselijke
25 behoefte om dingen te categoriseren is al duizenden jaren oud, blijkt uit deze rariteitenverzameling. Uit de wereldliteratuur diepte Eco allerlei lijsten op, zoals de verschillende
30 soorten mist uit ‘Bleak House’ (Het grauwe huis) van Charles Dickens en de inhoud van de zakken van Tom Sawyer¹⁾. Bij de Griekse dichter Homerus (800 v.Chr.) trof hij de
35 oudste lijst aan: een catalogus van schepen uit de ‘Ilias’.

(4) Sinds de opmars van internet – volgens Eco de ‘lijst der lijsten’ – is het aantal nieuwsoverzichten, verkiezingen en andere eindejaarslijstjes
40 explosief gestegen. Dit jaar passeerden al de slechtste reclameslogans

van het jaar, de tien best bekeken YouTube-filmpjes en de populairste onderwerpen op Twitter de revue.

45 (5) Dat mensen zo dol zijn op lijstjes, komt volgens cognitief psycholoog²⁾ Anne de Jong doordat we bang zijn voor controle- en overzichtsverlies. “We zijn bang om iets te missen. Aan
50 het einde van een jaar denken we terug: wat is er allemaal gebeurd? Een goed lijstje geeft het brein rust en reduceert angst. Het maakt ons brein ontspannen.”

55 (6) Zelf herkent ze ook de neiging om dingen te ordenen en ‘rond te maken’. “Aan het eind van het jaar schrijf ik altijd een jaarverslag”, zegt De Jong. “Dat is niet echt een lijst,
60 maar geeft wel een overzicht van de gebeurtenissen. Ik heb twee kinderen en wil niet vergeten met welke vriendjes ze speelden of waar we op vakantie gingen.”

65 (7) “Ook evolutionair is de liefde voor lijstjes te verklaren”, zegt De Jong. “Van oudsher zijn mensen erop ingesteld om geen energie te verspillen. Als je vroeger te veel liep en te
70 weinig eten had, was dat vervelend. Die reflex zie je nog steeds: mensen balen als hun parkeerplaats ver weg is van de plek waar ze moeten zijn. We hebben een hang naar efficiëntie
75 en lijstjes zijn een efficiënte manier om informatie tot je te nemen.”

(8) Arbeids- en organisatiepsycholoog Cees Schenk ziet nog een derde reden voor de liefde voor lijstjes,
80 zeker als het gaat om ‘personen van het jaar’ of ‘beste politici’. “We willen graag weten wie de beste is”, zegt

hij. “Het is prettig om jezelf te vergelijken met een winnaar.
85 Omgekeerd geldt trouwens hetzelfde. Bij lijstjes met verliezers kun je denken: het is met mij zo erg niet.”
(9) Eindejaarslijstjes noemt hij een ‘knus’ fenomeen. Al moeten we niet
90 doorslaan in de drang om alles maar in overzichten en lijsten te stoppen. De ‘to-do-list’ ziet Schenk liever richting prullenbak verdwijnen. “Ik zie het nut er niet van. Mensen zadelen
95 zichzelf op met allerlei verplichtingen, maar het kost veel moeite om eraan

te voldoen. Dat levert veel spanning op en weinig resultaat.”
(10) Kunnen we die lijst met goede
100 voornemens dit jaar dus achterwege laten? “Ja”, zegt Schenk. “Denk liever vanuit waarden in plaats van doelen. Wil je stoppen met roken? Formuleer dat niet als doel, maar
105 bedenk wat voor persoon je volgend jaar wil zijn. Daadkrachtig, bijvoorbeeld, of een steun voor anderen. Daarvoor moet je ook vitaal zijn. Zo wordt niet-roken daar vanzelf een
110 onderdeel van.”

*naar een artikel van Amber Dujardin,
Trouw, 24 december 2016*

noot 1 Tom Sawyer: de hoofdpersoon in verschillende boeken van de Amerikaanse schrijver Mark Twain

noot 2 cognitief psycholoog: een psycholoog die zich bezighoudt met zaken als geheugen, bewustzijn, emotie en taal

Onderwijs is cruciaal voor de ontwikkeling van elk kind, van elke samenleving. Daarom is UNICEF ook actief in Ethiopië. Daar gaan zeker 2,6 miljoen kinderen, grotendeels nomadenkinderen, niet naar school. Vanwege de aanhoudende droogte trekken zij met hun families vaker en verder rond. Op zoek naar water en voedsel voor zichzelf en hun dieren. UNICEF biedt in afgelegen gebieden aangepast onderwijs: kleine scholen die

aansluiten bij het leefpatroon van de nomaden.

UNICEF ontving sinds 1993 een bijdrage van € 346,4 miljoen. Deelnemers van de Postcode Loterij: bedankt! Dankzij u kunnen wij UNICEF en 98 andere organisaties financieel ondersteunen. En dankzij u heeft de Postcode Loterij sinds 1989 al ruim € 5 miljard aan goede doelen geschonken.

**Samen voor een betere wereld:
postcodeloterij.nl**

Dankzij u.

*naar een advertentie in NRC Handelsblad,
28 april 2017*

Scholen worstelen nog met schermpjes in de klas

(1) De gezichten in de klas van biologie docent Steven Geurts in Heeswijk-Dinther waren vaak naar beneden gericht, op schermpjes. “Hoe interessant mijn les ook is, ik win het
5 gewoon niet van zo’n apparaatje”, zegt Geurts, die kon blijven waar-
schuwen en innemen – zijn record is vijftien telefoons in één les.

10 (2) Hij was het zat ‘politieagentje te moeten spelen’. Daarom kocht hij vorig schooljaar een telefoontas: een
soort schoenenzak met dertig genummerde vakjes waar leerlingen
15 tijdens de les hun telefoon in doen.

(3) “Het bevalt fantastisch”, zegt Geurts. “Leerlingen zijn actiever en hebben meer aandacht voor de les.”
Dat valt ze zelf ook op. In een opstel
20 voor het vak Nederlands over de telefoontas schreef een leerling dat nu vaker vragen worden gesteld die met het onderwerp van de les te maken hebben. De interesse in het
25 vak lijkt gestegen te zijn.

(4) De meeste leerkrachten staan telefoons in de klas toe, blijkt uit peilingen. Ook gebruiken steeds
meer scholen tablets en laptops voor
30 hun onderwijs. Dat leerlingen daar ook andere dingen op doen dan leren, plaatst leraren voor dilemma’s. “Veel leerlingen zijn totaal geobserveerd door hun telefoon”, zegt
35 geschiedenisdocent Vincent Fiddelaar die lesgeeft op ROC’s in Zaandam en Amstelveen. Hij vindt dat scholen strenger tegen telefoons in de klas moeten optreden.

40 (5) Leerling Rixte (14) uit Rotterdam: “Vooral in het eerste leerjaar was de halve klas met iets anders bezig. Eén
dubbelklik op de iPad en je zit op

Snapchat of Instagram en als de
45 docent langsloopt, ben je daar in één dubbelklik ook weer weg.”

(6) “Dat kinderen van nu beter kunnen multitasken, zoals weleens
gedacht wordt, is een illusie”, zegt
50 Paul Kirschner, hoogleraar onderwijspsychologie aan de Open Universiteit. “Tal van onderzoeken tonen aan dat het voor de mens onmogelijk is
55 twee informatieverwerkende processen tegelijkertijd uit te voeren, zonder verlies van snelheid en nauwkeurigheid.”

(7) Zo hadden studenten die tijdens het leren af en toe een Facebook-
60 bericht ontvingen, bijna twee keer zo veel tijd nodig om een tekst te leren. En studenten die zich tijdens het leren door sociale media lieten
storen, scoorden 1 tot 1,5 punt lager,
65 bleek uit onderzoek van Kirschner zelf. Studenten die zichzelf veel smartphonepauzes gunnen, blijken bovendien niet bereid de benodigde
extra tijd in het leren te steken.

70 (8) Als je twee activiteiten waarbij je moet denken tegelijkertijd doet, neem je minder waar. Dat is onder meer
onderzocht door mensen in een simulator te laten rijden: met
75 telefoon, zonder telefoon en onder invloed van alcohol. De bellende mensen veroorzaakten zelfs meer ongelukken dan de dronken mensen.

(9) Kirschner: “Beeld je maar in dat je
80 in een vergadering zit en op je telefoon bezig bent. Dan hoor je even niet wat er gezegd wordt, terwijl je niet ineens doof bent geworden. Je kunt de betekenis van wat je leest en
85 hoort niet tegelijkertijd verwerken.”

(10) “Mensen die veel multitasken, kunnen onbelangrijke prikkels op den duur minder goed negeren”, zegt hij. “Dat gaat waarschijnlijk op voor de huidige generatie beeldschermgebruikers. Zij kunnen zich minder goed concentreren.”

(11) Dat veel scholen een oplossing zoeken voor alle schermpjes in de klas, blijkt uit de populariteit van de telefoontas: in augustus vorig jaar op de markt gekomen en inmiddels hangt hij op zo’n 400 scholen in alle lokalen. Zo hangt geregeld voor 20.000 euro aan apparatuur aan de muur. Sommige scholen voerden samen met de tas een telefoonprotocol in met regels voor ‘bewust’ gebruik.

(12) De telefoontas is een idee van Martijn en Nienke Baars, getrouwd en beiden docent in Apeldoorn. Ook zij zagen kinderen in de les steeds afgeleid worden. Tegelijkertijd zagen ze het nut van de mobiele telefoon in de klas: voor quizzen, opdrachten of om woordjes op te zoeken. De smartphone helemaal uit de klas weren, dachten ze, is de oplossing niet. Een middenweg is beter: het schermpje uit de broekzak, maar niet ver uit de buurt.

(13) “De meeste scholen kiezen een middenweg als het om technologie gaat”, zegt Kees van Domselaar, voorzitter van de iScholenGroep, een netwerk van tachtig middelbare scholen die ervaringen delen over infor-

matietechnologie. Niet: leerlingen van 9 tot 5 naar een scherm laten turen, want dan vervang je de ene monocultuur door de andere. Maar: de digitalisering van de samenleving ook niet buiten de klas houden. “Het onderwijs moet geen museum worden”, zegt Van Domselaar. Iets als een iPadschool noemt hij een hype. “Technologie kan hoogstens een middel zijn. We hebben toch ook geen digibordscholen?”

(14) Ook Kirschner zegt dat ICT in het onderwijs goed kan zijn, maar het moet geen doel op zich zijn. “Er werd een tijd geroepen dat leerlingen uit het internettijdperk een soort homo zappiëns¹⁾ zouden zijn; digital natives²⁾, die op een heel andere manier leren. Dat slaat nergens op. Onze schedels en hersenen zijn in 10.000 jaar niet zo veel veranderd.” Hij voegt eraan toe: “Kinderen van nu kunnen ook niet vanzelf met de computer werken, net zoals ze ook niet zomaar kunnen autorijden. Ze moeten dat eerst aanleren.”

(15) Omgaan met mobiele telefoons is ook iets dat je moet leren, vindt Van Domselaar. “Leerlingen moeten leren dat het sociaal onwenselijk is tijdens de les te whatsappen. Daarin ligt een taak voor docenten.” Over afleiding is hij nuchter. “Docenten die geen orde kunnen houden, kunnen dat ook niet met een iPad. Vroeger las ik bij bepaalde leraren ook hele jaargangen Donald Duck in de les.”

*naar een artikel van Mirjam Remie, NRC,
3 september 2017*

noot 1 homo zappiëns: een generatie kinderen en jongeren die opgroeit met beeldschermen en apparaten. Hierbij wisselen ze moeiteloos van het ene apparaat of beeldscherm naar het andere.

noot 2 digital natives: de generatie kinderen en jongeren die met digitale technologieën is opgegroeid

De teksten die voor dit examen gebruikt zijn, zijn bewerkt om ze geschikt te maken voor het examen. Dit is gebeurd met respect voor de opvattingen van de auteur(s). Wie kennis wil nemen van de oorspronkelijke tekst(en), raadplege de vermelde bronnen. Het College voor Toetsen en Examens is verantwoordelijk voor vorm en inhoud van dit examen.